

© Editura EIKON

București, Str. Smochinului nr. 8, sector 1,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național
al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României

ISBN: 978-606-711-867-4

Traducători: Silviu Miloiu, Maxim Hristiniuc, Costel Coroban

Tehnoredactor: Mihaiță Stroe

Editor: Valentin Ajder

Silviu Miloiu (coord.)
Edgars Plētiens Kristīne Ante
Valters Ščerbinskis Bogdan-Alexandru Schipor

ISTORIA LETONIEI

Cuvânt înainte de Edgars Rinkēvičs

Prefață de Silviu Miloiu

EIKON

București, 2018

Stranga, Aivars, *The Holocaust in Occupied Latvia: 1941-1945*, în Latvijas Vēsturnieku Komisijas Raksti, 14. sējums (Symposium of the Commission of Historians of Latvia, Volume 14), *The Hidden and Forbidden History of Latvia under Soviet and Nazi Occupations 1940-1991*, Institute of the History of Latvia, Riga, 2005.

Strods, Heinrihs, „Sovietization of Latvia”, în Latvijas Vēsturnieku Komisijas Raksti, 14. sējums (Symposium of the Commission of Historians of Latvia, Volume 14), *The Hidden and Forbidden History of Latvia under Soviet and Nazi Occupations 1940-1991*, Institute of the History of Latvia, Riga, 2005.

Viksne, Rudīte, „Members of the Arājs Commando in Soviet Court Files: Social Position, Education, Reasons for Volunteering, Penalties”, în Latvijas Vēsturnieku Komisijas Raksti, 14. sējums (Symposium of the Commission of Historians of Latvia, Volume 14), *The Hidden and Forbidden History of Latvia under Soviet and Nazi Occupations 1940-1991*, Institute of the History of Latvia, Riga, 2005

Zunda, Antonijs, „Resistance against Nazi German Occupation in Latvia: Positions in Historical Literature”, în *Latvijas Vēsturnieku Komisijas Raksti, 14. sējums (Symposium of the Commission of Historians of Latvia, Volume 14)*, *The Hidden and Forbidden History of Latvia under Soviet and Nazi Occupations 1940-1991*, Institute of the History of Latvia, Riga, 2005

Cuprins

Cuvânt către cititor / 5
Foreword / 7
Prefață / 9
Capitolul I Teritoriul Letoniei în timpurile preistorice / 23
Capitolul al II-lea Cruciadele și Livonia în sec. al XIII-lea – al XV-lea / 57
Capitolul al III-lea Livonia în secolele al XV-lea - al XVI-lea / 119
Capitolul al IV-lea Livonia în secolul al XVII-lea / 143
Capitolul al V-lea Letonia în componența Imperiului Rus în epoca modernă / 181
Capitolul al VI-lea Letonia independentă (1918-1940) / 275
Capitolul al VII-lea Letonia în cel de-al Doilea Război Mondial / 357
Capitolul al VIII-lea Letonia în perioada celei de-a doua ocupații sovietice / 423

Capitolul al IX-lea
A doua republică independentă letonă: 1991-2018 / 487

Bibliografie selectivă / 531

Capitolul I

TERITORIUL LETONIEI ÎN TIMPURILE PREISTORICE

EPOCA PIETREI

În preistorie, climatul se afla în continuă schimbare – epocile de gheăță se succedau cu perioade de climă caldă. Oamenii de Neanderthal au locuit în Europa într-o perioadă cu climă foarte aspră. Flora și fauna, asemănătoare celor din tundră și taiga, acopereau cea mai mare parte a Europei centrale și sudice. Teritoriul Letoniei, Lituaniei și Estoniei de astăzi, la fel ca și cel al Suediei, nu putea fi locuit, deoarece era înghețat aproape în permanență. În urmă cu aproximativ 16.000 de ani gheăța care acoperea nordul Europei a început să se topească. Ghețarii au dispărut și, încetul cu încetul, țărmurile de astăzi, râurile și lacurile au prins să iasă la iveală. Este cunoscut faptul că în Paleolitic au început să apară primele așezări omenești situate pe lângă cele mai importante râuri – Elba, Oder, Vistula, Neman și Pripyet.

Pe teritoriul de astăzi al statelor baltice, primele așezări au putut fi constituite abia după sfârșitul epocii de gheăță. Ghețarii s-au retras mai întâi din sud-estul și din sudul teritoriului Lituaniei, apoi gheăța de pe teritoriul de astăzi al Letoniei s-a topit, după care a urmat nord-vestul Estoniei abia în mileniul al IX-lea î.Hr. Pe pământurile eliberate de gheăță au crescut primele plante: licheni, mesteacănul pitic și salcia polară. Dintre animale existau reni și alte vițuitoare de tundră, inclusiv mamuți, care au dispărut către sfârșitul epocii de gheăță. Pe măsură ce clima s-a încălzit, flora și fauna au început să se schimbe. În această perioadă oamenii își asigurau traiul din vânătoare, pescuit și culegerea plantelor sălbaticice.

Primii care s-au stabilit pe teritoriul de astăzi al Letoniei, în jurul anului 8.500 î.Hr., au fost vânătorii de reni. Aceștia au putut ajunge

în această regiune urmând mai multe rute. Unii dintre ei au coborât pe râul Daugava, alții au mers de-a lungul râului Aiviekste și au ajuns în zona bogată în ape a Lacului Lubāns, în timp ce alte comunități au continuat pe râul Daugava în jos către locul unde se află Salaspils astăzi. O a doua rută posibilă pentru locuitorii antici era de-a lungul râului Lielupe.

Cele mai vechi aşezări găsite pe teritoriul actual al Letoniei sunt localizate lângă Salaspils – în Laukskola. Aici au fost descoperite unelte de piatră și arme ale vânătorilor preistorici. În acea vreme oamenii nu se aşezau într-un loc anume, ci migrau împreună cu turmele de animale. Teritoriul Letoniei era traversat de zece grupuri de vânători în perioada primăverii și a toamnei. O aşezare putea fi constituită din 30-40 de oameni, ceea ce înseamnă că în Paleolitic nu existau aici decât maximum 300 de oameni concomitent. Trebuie observat că în jurul anului 8.000 î.Hr. pe întreaga planetă nu trăiau mai mult de zece milioane de oameni.

În epoca mijlocie a pietrei (Mezolitic), climatul s-a schimbat de câteva ori pe teritoriul Letoniei și, cu acesta, atât flora și fauna, cât și condițiile de viață ale oamenilor. Actuala rețea hidrografică a Letoniei s-a dezvoltat și stabilizat în acest interval de timp. Populația a ajuns la un număr de două sau trei mii. Existau aşezări aproape pe întregul teritoriu al Letoniei de astăzi, mai ales în apropierea lacurilor și râurilor. Locuitorii aşezărilor nu stăteau mult timp într-un loc, ci se mutau împreună cu animalele sau cu locurile de pescuit, culegând ciuperci, fructe de pădure și nuci. Așezările mezolitice studiate cel mai în amănunt sunt Osa și Zvidze, situate pe malurile Lacului Lubāns, și aşezarea și mormintele de la Zvejnieki (Pescari), lângă Lacul Burtnieki.

Dacă ne-am propune să facem o descriere a acestor oameni, ar fi următoarea: vânătorii de reni erau scunzi – înălțimea medie a unui vânător de reni era de 1,60 m, cea a unei femei de 1,55 m. Trebuie însă observat că erau foarte dărji. Rezistau unor călătorii de 100-200 km, purtând după ei toate obiectele necesare în acel climat aspru.

Scurtă expunere a habitatului. Casa omului din Paleolitic trebuia să fie ușor de montat și demontat pentru a se potrivi stilului său de viață mobil. În perioada Mezoliticului oamenii nu se stabileau într-un

loc pentru o perioadă îndelungată. Aceștia migrau, umblând după vânătoare, dintr-o zonă fertilă în alta. Totuși, adăposturile pe care le construiau erau diferite de cele din epoca precedentă. Structurile caselor erau făcute din stâlpi de lemn, ramuri, scoarță de copac, stufo și trestii. Acestea erau clădiri permanente cu structuri simple. Materialele de construcții puteau fi obținute și prelucrate pe loc, dar nu erau durabile. Casele de iarnă erau mai rezistente. Asemenea case se găseau și pe teritoriul de astăzi al Letoniei.

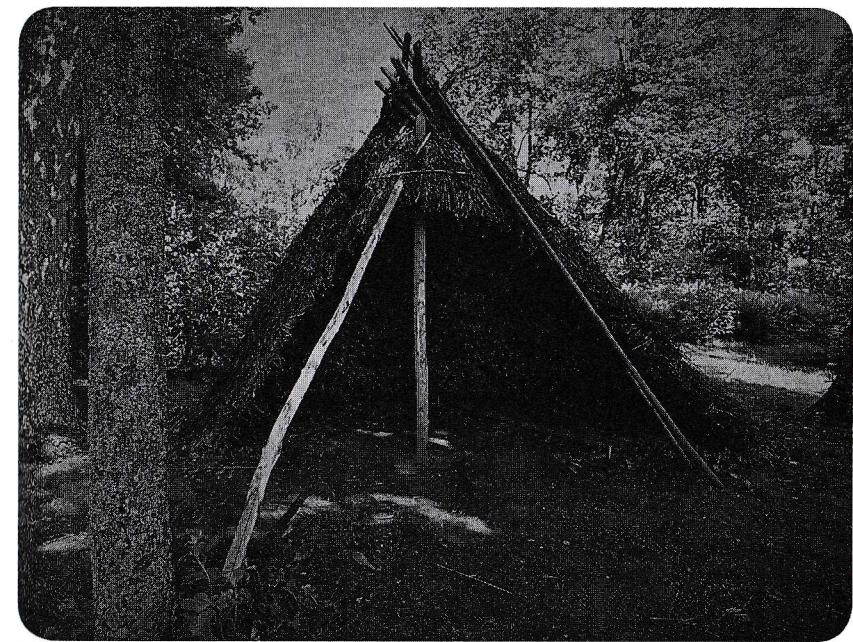

Figura 1: Locuință preistorică, reconstituire din cadrul Parcului Arheologic Muzeal Āraiši (Āraišu muzejparks), fotografie de Silviu Miloiu.

Vânătorii de reni aveau de obicei două tipuri de case – structuri ușoare încropite pe sol și clădiri durabile cu fundație. Din dovezile arheologice și observațiile asupra popoarelor din nord – eschimoșii și Sami – s-a putut crea un model al unei case de suprafață a unui vânător de reni din Paleolitic. Diametrul acesteia era de aproximativ patru metri, cadrul era făcut din câțiva stâlpi de mestecăran groși cât un braț,

cu un ax central de suport înalt de 2,5 m. Întreaga structură era acoperită cu aproximativ 25 de piei de ren care erau dispuse cu blana către exterior. Structura era strânsă cu corzi care ajungeau din vârf până la niște pietre mari care întăreau marginea casei și deseori stâlpul central era pus pe o bucată de rocă. În timpul verii, corturile conice puteau fi acoperite cu coajă de mestecătan. Acest tip de structură ușor de fixat și mutat era ideală pentru acești vânători nomazi. La cel de-al doilea tip de casă din Paleolitic, structura rotundă mergea în adâncime până la un metru și exista o intrare în locuință, în mijlocul căreia se afla o vatră. Stâlpul central al locuinței era acoperit cu mușchi și iarbă.

Vânătoarea, pescuitul și culegerea plantelor erau principalele activități pe care le realizau oamenii preistorici din Letonia. Aceștia adunau ouă de păsări pentru a-și întregi alimentația. Primele unelte au fost făcute din lemn și piatră. Cea mai veche unealtă litică a fost un topor de mâna realizat din piatră cioplită. Acestea se puteau folosi la cele mai simple treburi – scoaterea rădăcinilor, tăierea ramurilor, ascuțirea lemnului. O lovitură cu o asemenea unealtă era mai puternică decât una cu mâna liberă. Mai târziu, oamenii au învățat să facă unelte din piatră mai complexe. Un topor se confecționa prin dăltuirea grijuilie a marginilor sale cu o piatră de prundiș. O descoperire majoră a fost atașarea unui mâner de lemn la toporul din piatră. Pentru a realiza uneltele de piatră se folosea cremenea. De regulă, pentru obținerea hranei se parurgeau distanțe foarte mari.

În urmă cu aproximativ 30.000 de ani au început a fi folosite, pentru realizarea diferitelor obiecte, coarnele și oasele. Aceste materiale se utilizau pentru a manufactura capetele de harpoane și de sulițe, pentru a face acele necesare la coaserea blănurilor, dar și pentru a se realiza sule de împuns sau podoabe. Mult mai târziu, acum aproximativ 12.000 de ani, oamenii au început să confecționeze și să folosească pe scară largă arcul și săgeata la vânătoare.

Bărbații erau cel mai adesea vânători. La început vânătoarea se făcea în grup și toți membrii comunității luau parte la ea. Erau vânate animalele tinere sau cele slabite. Când renii au dispărut de pe teritoriul Letoniei de astăzi, a scăzut importanța acestui tip de vânătoare. În pădurile de mestecătan, pin și molid se vâna individual cu sulițe și cu

arcul, ceea ce era mai productiv. În acele timpuri oamenii au început să fie însuși la vânătoare de câini.

În perioada Mezoliticului, principalul vânat de pe teritoriul Letoniei era elanul. Omul preistoric beneficia de pe urma elanului nu numai datorită cărnii și blănii sale, dar putea folosi și oasele și coarnele acestuia pentru a confecționa unelte. Elanul se putea vâna atât iarna cât și vara. În medie, de la un singur elan se puteau obține 150-200 kg de carne. Alte tipuri de vânat erau porcii mistreți, focile, caii sălbatici, urșii, bourii, căprioarele și alte animale. Erau vânate și diverse păsări sălbaticice, inclusiv gâște, rațe, potârnichi și cocoși negri. Se puneau capcane pentru prinderea păsărilor. Pentru vânarea animalelor mai mici din păduri și a păsărilor sălbaticice erau folosite arcul și săgeata. Vârfurile de săgeată erau făurite din os, corn, piatră sau lemn. Acestea aveau diferite forme: dacă erau mai late și mai mari, rănilor cauzate erau mai profunde, aşadar acestea se foloseau pentru vânătul mai mare, în timp ce săgețile din lemn cu vârfurile masive se foloseau pentru animalele mai mici și pentru păsări.

Săniile se întrebucințau la transportul vânătului mai mare, în vreme ce canoele scobite, realizate din trunchiuri masive de copaci, se foloseau pentru transport și pescuit.

Figura 2: Barcă preistorică, reconstituire din cadrul Parcului Arheologic Muzeal Āraiši (Āraišu muzejparks), fotografie de Silviu Miloiu.

Pescuitul juca un rol important în viața omului preistoric. Peștele putea fi străpuns cu suliță, cu plasele, cu arcul și săgeata și cu coșul de prins pește. Pe atunci, se puteau prinde știuca, crapul, somnul, bibanul și plătica. Știucile se pescuia cel mai adesea cu sulițele, acestea depășind de multe ori lungimea de un metru și cântărind până la 25 kg. În apele lacurilor nu se găsea doar pește. Oamenii adunau și mâncau melci și orice fructe de mare puteau găsi.

Primele arme de vânătoare au fost pietrele și bețele ascuțite la un capăt. Era o sarcină dificilă să vânezi animale care erau mai puternice și mult mai înalte, cum ar fi elanul. Așadar, țintele predilecte erau animalele mai mici. Vânătorii preistorici săpau gropi, făceau capcane și întindeau curse. Încercau să fugărească animalele mai mari spre mlaștini sau alte obstacole naturale, dar și către țarcuri. Se foloseau de foc pentru a speria animalele. Numărul de animale ucise a fost destul de mare.

Omul preistoric ce trăia pe teritoriul Letoniei ar fi putut supraviețui numai în grupuri mai mari. Aceștia adunau hrana în grup, întrețineau focul și goneau prădătorii, toate acestea fiind eforturi comune.

Din moment ce vânătoarea și culegerea plantelor nu puteau hrăni grupuri mari de oameni, numai un număr relativ mic de locuitori viețuiau, de regulă, într-o așezare. Aceștia erau culegători de plante și vânători. Toți membrii grupului erau considerați egali. Este posibil ca atât bărbații cât și femeile să fi fost nevoiți să participe la vânătorile colective, în timp ce adolescenții și copiii se îndeletniceau cu culesul. La sfârșitul paleoliticului și începutul mezoliticului, vânătoarea a devenit o activitate a bărbaților, în timp ce femeile se ocupau de culesul plantelor și de prepararea zilnică a hranei. În fruntea grupului se afla o căpetenie, acesteia fiindu-i încredințată pregătirea și organizarea vânătorii colective, urmărirea procesului de împărțire a hranei, rezolvarea conflictelor interne. Dacă căpetenia dădea greș sau îmbătrânea, era înlocuită de un membru mai Tânăr și mai puternic.

Pe măsură ce uneltele de piatră au devenit mai complexe și abilitățile de vânătoare s-au îmbunătățit, s-a mărit și numărul de oameni ce compuneau un grup. Grupurile alcătuite din rude – familia sau ginta – locuiau și munceau cot la cot. Un grup de vânători înruditi care locuiau în același așezare se considerau urmași ai aceluiași strămoș și formau o

singură gintă. Există o anumită ordine în comunitate. Fiecare membru al ginții își cunoștea îndatoririle și înțelegea că prin executarea fără greș a sarcinilor ce-i fuseseră încredințate se asigura că viața sa și a familiei sale putea merge înainte. Câteva ginți înrudite formau un trib. Acestea împărteaun teritoriu comun și aceleași limbă și tradiții. Tribul avea câteva sărbători comune. Regulile nescrise – obiceiul locului – s-au format în timp și au devenit de neîncălcat. Dacă cineva nu respecta regulile, putea fi exilat. În acest caz, persoana respectivă era sortită pieirii.

Trăind în grup, omul a învățat multe despre lume. În epoca pietrei, un membru al familiei se putea baza pe cunoștințele acesteia. Așadar, se poate afirma, în primul rând, că cea mai mare realizare a epocii pietrei a fost apariția limbii, cu ajutorul căreia oamenii își transmitau cunoștințele generațiilor viitoare. Noi cunoștințe și deprinderi erau acumulate prin experimentarea practică a acestora în mediul în care trăiau.

DE LA EPOCA PIETREI LA EPOCA BRONZULUI

Între mileniile al zecelea și al nouălea î.Hr. au început să apară schimbări în viațile oamenilor, ceea ce a afectat dezvoltarea tuturor generațiilor viitoare. Istoricii se referă la aceste schimbări prin expresia revoluția neolică. Din culegători oamenii au devenit producători care cultivau plante și creșteau animale. Agricultura s-a întins către sudul Europei în mileniul al șaptelea î.Hr., în timp ce aceste schimbări au ajuns în Europa de nord mult mai târziu, în jurul anului 2.000 î.Hr.

Principala activitate pe teritoriul Letoniei a rămas vânătorul și pescuitul, dar către perioada neoliticului a început dezvoltarea agriculturii și a creșterii animalelor. Așezările au fost constituite lângă cursurile de ape, de multe ori în regiuni mlaștinoase. Oile și caprele erau aduse în acest habitat deoarece acestea nu erau animale de-ale locului. Este posibil ca porcul și vaca să fi fost domesticite, în condițiile în care mistreții și bouii erau animale specifice pădurilor baltice. Dezvoltarea micilor ferme a condus la apariția trocului. Fermierii schimbau produsele lor cu crescătorii de vite de la care luau carne și piei.

Oamenii deveniseră foarte pricepuți în privința făuririi uneltelor